

"Kudret-i ezeliye dehşetli bir faaliyetle âlem-i kesifi, âlem-i lâtife kalb ve zerrat-ı kâinatı hayattan hissedar etmek için, ednâ bir sebeple, bir bahaneyle kemâl-i ehemmiyetle hayatı verdiği gibi..." Devamıyla izah eder misiniz?

"Kudret-i ezeliye dehşetli bir faaliyetle âlem-i kesifi, âlem-i lâtife kalb ve zerrat-ı kâinatı hayattan hissedar etmek için, ednâ bir sebeple, bir bahaneyle kemâl-i ehemmiyetle hayatı verdiği gibi, aynı derece ehemmiyetle mebsûten mütenasip, rızıkı dahi ihzar ediyor."(1)

Hayat, Allah'ın **ilim**, **irade**, **kudret** gibi sıfatları ile şu kainattan toplanıp ve süzülüp gelen ve sonunda bir yerde cem olup derlenen muhassal bir sanattır. Çok ani ve defî gibi, âdetâ zamansız ve sebepsiz vücut bulan bir kudret mucizesidir. Sebepler burada çok şeffaf olduğundan, arkasında kudret eli açıkça görünür.

Aynen rızık dahi, hayat gibi kudretin yavaş yavaş ve göstere göstere düşünmeye açık bir mucizesidir. Rızık tedrici, yani yavaş yavaş yaratılmasının sebebi, herkes dikkatle okuyup iyi anlasın diyedir. Sebeplere takılıp kalmamak için, rızık tedrici olarak münteşiren yani göstere göstere yaratılıyor ki, herkes iyi düşünsün ve ibret alsın.

Kainatın merkezinde **hayat**, hayatın merkezinde **rızık**, rızık merkezinde de **şükür** var. Şayet rızık da zamansız ve sebepsiz gibi ani vücut bulsa idi, insanın en önemli vazifesi olan şükürü ifa etmesi zorlaşırdı; sebeplere takılması kolay olurdu ya da manasını iyi düşünemezdi.

Hayat ile rızık yaratılmasına şöyle bir misal ile bakabiliriz:

Hüneri ve mahareti çok olan bir usta, bir bina yaparak bütün hüner ve maharetini seyrettirmek ve göstermek istiyor. Bu usta binayı iki şekilde yapıyor; birisi defî ve ani, sebepsiz, diğeri ise tedricidir ve münteşirendir. Yani yavaş yavaş ve tertip ve sıra ile yapmaktır. Zaten eserini, yani, binasını halkın huzurunda defî ve ani bir şekilde sebepsiz inşa ettiğinden herkes onu görebilir, sebeplerde boğulma olmaz.

Rızıkta da yavaş yavaş, tertip ile eze eze yaptığı ve sebepler aracılık ettiği için, yani temelden tavana doğru tedrici bir yol izlediği için, herkes onun sanatını ve hünerini

takdir ile tahsin eder. Ve maksat hasıl olmuş olur. Hayat sebepler açısından şeffaf olmasından zaten kendini gösteriyor, ama rızıkta ise aynı durum olmadığından düşünme ve tefekkür gerekiyor onun için de tedricilik, intişar ile göstermek lazım geliyor.

Kesif ve maddi alemi, nurani ve gaybi alemlere katıştırmak için, tabiri yerinde ise Allah, ustanın çimentoyu kuma karıştırmak için kardığı gibi maddi alemi büyük ve muazzam bir faaliyet ile karıyor karıştııyor. Ta ki maddi ve kesif alem ebedi ve latif alemlere hissedar olsun.

Toprakta vazifeli bir zerrenin önce bitki, sonra hayvan, sonra insana intikal edip en nihayetinde insanın beynine kadar çıkması bir terakki, bir letafet kazanmaktır. Tabi Allah'ın karması ve karıştıması niteliğinde olan daimi faaliyet olmasa bu terakki olmazdı.

(1) bk. [Sünûhat, Unsuriyetin Hikmeti.](#)